

IJTIMOY IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI O'RNI

Qodirov Farrux Ergash o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Informatika va uni o'qitish metodikasi kafedrası mudiri

Yodgorova Sohíba

Shahrisabz davlat pedagogika instituti pedagogika fakulteti

Matematika-Informatika-2-23 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14499565>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy iqtisodiy jarayonlarni rivojlantirishda axborot texnologiyalarining o'rnini mavzusida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: raqamli inqilob, Big Data, IoT, Moodle, Coursera, sun'iy intellekt, elektron kutubxona, elektron darslik, telemeditsina, kommunikatsiya, ZoodMall, Wildberries, elektron tijorat, PaYme, Click, Fintech, texnologik tafovut, kiber xavfsizlik, investitsiya.

Bugungi kunda dunyo raqamli inqilob davrini boshdan kechirmoqda. Axborot texnologiyalari (AT) ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni tubdan o'zgartirmoqda, ular rivojlanish uchun muhim harakatlantiruvchi kuch sifatida qaralmoqda. Zamonaviy jamiyatda ATdan foydalanish nafaqat kundalik hayot qulayligini oshirishga, balki iqtisodiy samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishga ham xizmat qilmoqda. Zamonaviy jamiyatda axborot texnologiyalari (AT) iqtisodiy va ijtimoiy sohalarini rivojlantirishning muhim vositasi hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivoji ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash va aholining turmush darajasini ko'tarishda ulkan ahamiyatga ega. Ushbu maqolada axborot texnologiyalarining ahamiyati, ularning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini, amaliy misollar va mavjud muammolar bilan birga imkoniyatlari tahlil qilinadi.

1. Axborot texnologiyalari tushunchasi va rivojlanishi

Axborot texnologiyalari – bu axborotni yaratish, boshqarish, qayta ishlash va tarqatish uchun ishlatiladigan vosita va texnikalar majmuasidir. Dastlab AT faqat ma'lumotlarni qayta ishlash bilan cheklangan bo'lsa, bugungi kunda u sun'iy intellekt, bulutli hisoblash, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data), blockchain va Internet of Things (IoT) kabi ilg'or yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. AT rivojlanishi global iqtisodiyotda "to'rtinchi sanoat inqilobi" (Industry 4.0) deb nomlangan davrni boshlab berdi, bu esa raqamlashtirishning iqtisodiyot va jamiyatdagi o'rnini yanada mustahkamladi. Axborot texnologiyalari iqtisodiy o'sishning harakatlantiruvchi kuchlaridan biridir. Ular ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, xizmat ko'rsatish va savdo operatsiyalarini avtomatlashtirishga imkon beradi.

2. Ijtimoiy jarayonlarga axborot texnologiyalarining ta'siri

Ta'lim sohasida: Raqamli ta'lim tizimlari masofaviy o'qitishni kengaytirdi.

O'zbekistonda Moodle va Coursera kabi platformalardan foydalanish masofaviy ta'limni amalga oshirishda muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Sun'iy intellekt yordamida talabalarning bilim darajasini aniqlash va individual dasturlar ishlab chiqish imkoniyati yaratilmoqda. Elektron darsliklar va raqamli kutubxonalar ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynamoqda.

Sog'liqni saqlash sohasida: Elektron sog'liqni saqlash tizimlari bemor ma'lumotlarini tezkor boshqarishga imkon yaratmoqda.

Masofaviy tibbiy xizmatlar (telemeditsina) imkoniyatlari, ayniqsa, qishloq hududlarida sog'liqni saqlash xizmatlarini yaxshilashga yordam bermokda. Sun'iy intellekt yordamida kasalliklarni erta aniqlash va davolash sifatini oshirish texnologik rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biridir.

Kommunikatsiya va axborot almashish sohasida: Ijtimoiy tarmoqlar global axborot oqimini tezkorlik bilan yetkazish vositasiga aylandi. Ular fuqarolar bilan hukumat o'rtasidagi aloqani ham soddalashtirdi. Raqamli xizmatlar fuqarolarning davlat xizmatlariga oson kirish imkoniyatini ta'minlaydi. Masalan, O'zbekistonda "my.gov.uz" portali orqali ko'plab davlat xizmatlari elektron shaklda taqdim etilmoqda.

3. Iqtisodiy jarayonlarga axborot texnologiyalarining ta'siri

Raqamli iqtisodiyot: Elektron tijorat: Elektron tijorat platformalari nafaqat mahalliy bozorda, balki global bozorda ham faoliyat olib borish imkonini yaratmoqda. O'zbekistonda ZoodMall, Wildberries va boshqa elektron tijorat platformalarining o'sishi bunga misoldir.

Moliyaviy texnologiyalar (Fintech): Bank xizmatlarida raqamli texnologiyalar, masalan, PayMe, Click, Apelsin kabi to'lov tizimlari iqtisodiyotda tranzaksiya samaradorligini oshirmoqda.

Ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi: Sun'iy intellekt va robototexnika ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Bu esa mahsulot sifatini yaxshilash va xarajatlarni kamaytiradi. O'zbekiston qishloq xo'jaligida "aqlli" texnologiyalarni joriy etish orqali hosildorlikni oshirishni rejalashtirmoqda. Masalan, dronlar yordamida dala monitoringi amalga oshirilmoqda. Kichik va o'rta biznesda: Raqamli reklama va mijozlar bilan onlayn aloqa vositalari kichik va o'rta biznesning samaradorligini oshirishga yordam beradi. Elektron tijorat platformalari orqali mahalliy mahsulotlar global bozorga chiqish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

4. Amaliy misollar va mamlakatlar tajribasi.

Estoniya: Dunyoning eng raqamlashtirilgan davlatlaridan biri. Elektron hukumat tizimi orqali davlat xizmatlarining 99% onlayn shaklda taqdim etiladi. Singapur: Sun'iy intellekt va IoT texnologiyalaridan foydalanib "aqlli shahar"ni yaratish yo'lida rivojlanmoqda. O'zbekiston: "Elektron hukumat" tizimi va IT Park loyihalari raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim qadamdir. Mamlakatda IT kadrlar tayyorlash maqsadida "One Million Uzbek Coders" dasturi amalga oshirilmoqda.

5. Muammolar va imkoniyatlar. Muammolar: 1. Texnologik tafovut: Raqamli xizmatlar va infratuzilmaga shahar va qishloq joylarida bir xil kirish imkoniyati mavjud emas. 2. Malakali kadrlar yetishmasligi: IT sohasi bo'yicha professional mutaxassislarning yetishmasligi ATdan to'liq foydalanishni qiyinlashtiradi. 3. Kiberxavfsizlik: Axborot xavfsizligini ta'minlash uchun maxsus tizimlar va siyosat yetarli darajada rivojlanmagan. Imkoniyatlar: 1. Investitsiyalarni jalb qilish: Texnologik startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun qulay biznes muhiti yaratish. 2. Ta'lim tizimini rivojlantirish: Raqamli savodxonlikni oshirish va yangi texnologiyalarni o'rgatish uchun zamonaviy dasturlarni joriy etish. 3. Global bozorlar bilan integratsiya: Mahalliy korxonalar uchun raqamli tijorat orqali global miqyosda faoliyat olib borish imkoniyatlarini kengaytirish.

Xulosa. Axborot texnologiyalari bugungi kunda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy omiliga aylandi. Ular hayot sifatini yaxshilash, davlat xizmatlarini optimallashtirish va

iqtisodiy samaradorlikni oshirish uchun kuchli vositadir. Axborot texnologiyalari ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Ularni samarali joriy qilish uchun davlat, biznes va jamiyatning o'zaro hamkorligi zarur. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish, kadrlar tayyorlash va texnologik xavfsizlikni ta'minlash orqali axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan to'liq foydalanish mumkin. Shu asosda jamiyat va iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi ta'minlanadi.

Takliflar: Raqamli infratuzilmani rivojlantirish uchun davlat dasturlarini kengaytirish. AT bo'yicha malakali kadrlar tayyorlashni kuchaytirish. Innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligiga keng joriy etish. Axborot texnologiyalarini rivojlantirish orqali O'zbekiston nafaqat ichki bozorda, balki global raqobatda ham muvaffaqiyatga erishishi mumkin.

References:

1. Sh, Mavlonov Sh, and F. B. Jurayeva. "ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA MINTAQALAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH." *Экономика и социум* 10 (125) (2024): 234-238.
2. Aliqulov, Sh. "M. Yaxiyaxonova. Ta'lim samaradorligini oshirishda kreativ va zamonaviy metodlarning ahamiyati. Raqamli ta'lim muhitida fanlararo integratsiyani Qo'llashning ta'lim samaradorligiga ta'siri: xalqaro Tajribalar va rivojlanish istiqbollari." (2024).
3. Shukurullo Fayzullo o'g'li, Aliqulov. "TA 'LIMDA MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH." *PEDAGOGS* 50.2 (2024): 51-55.
4. Shamsiddinov, G'iyosjon, Barchin Ro'ziqulova, and Laziza Inatillayeva. "BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI VA AFZALLIKLARI." *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования* 3.10 (2024): 39-41.
5. Shamsiddinov, G'iyosjon, Jasmina Murodulloyeva, and Umida Nurmaxmatova. "YASHIL IQTISODIYOT VA YO 'NALISHLARI BO 'YICHA TA'LIM DASTURLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI." *Models and methods in modern science* 3.5 (2024): 44-49.
6. Shamsiddinov, G'iyosjon, and Temurbek Zarifov. "GLOBAL TARMOQ QURISHDA TARMOQ QURILMALARIDAN FOYDALANISH VA TARMOQ TOPOLOGIYALARINING O'RNI." *Science and innovation in the education system* 3.5 (2024): 50-60.
7. Raxmatov Sherqo'zi Akbar Kodirov. "Ta'lim jarayonida bulutli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi" *Pedagogis Internatsional research* ISSN:281-4027_SJIF:4.995. 2023/5/15
8. F Qodirov. Aholiga tibbiy xizmatlar ko'rsatishning rivojlanishini iqtisodiy-matematik modellashtirish. *Scienceweb academic papers collection* . 2023/1/1.
9. F Qodirov. Zamonaviy to'lov tizimlari tahlili va elektron pul birliklari. *Scienceweb academic papers collection*. 2023/1/1.
10. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "Aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish sohasining kelgusi holatini bashoratlash." *Сервис" илмий-амалий журнал* (2022): 56-59.
11. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "ECONOMETRIC MODELING OF THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SERVICES TO THE POPULATION OF THE REGION." *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities* 2.1.1 Economical sciences (2022).

12. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "CREATION OF ELECTRONIC MEDICAL BASE WITH THE HELP OF SOFTWARE PACKAGES FOR MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." *Conferencea* (2022): 128-130.
13. Қодиров, Фаррух. "ПРОЦЕСС РАЗРАБОТКИ ИГРОВОГО ДВИЖКА UNITY." АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА ИННОВАЦИЯЛАР мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман МАЪРУЗАЛАР ТУПЛАМИ (2019).
14. Qodirov, Farrux. "" AQLLI UY" TIZIMINING IMKONIYATLARI." Scienceweb academic papers collection (2019).
15. Qodirov, Farrux. "DESCRIPTION AND PERFORMANCE OF THE PROGRAM 3D MAX STUDIO." АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ШАРОИТИДА ИННОВАЦИЯЛАР мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман МАЪРУЗАЛАР ТУПЛАМИ (2019).
16. Qodirov, Farrux. "GPON TEXNOLOGIYASI-OPTIK KIRISH TARMOG'I." АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ мавзусидаги Республика илмий-амалий анжуман МАЪРУЗАЛАР ТЎПЛАМИ (2018).
17. Shamsiddinov, G'iyosjon, and Gulandom Raxmatova. "O 'ZBEKISTONDA AXBOROT HAVFSIZLIGINI MA'NAVIY VA HUQUQIY ASOSLARI." *Solution of social problems in management and economy 3.4* (2024): 45-57.